

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Martini Bonacinæ Vtrivsque Signatvræ Referendarii
Compendium Omnium Operum de Theologia Morali,
omnibusque conscientiæ nodis**

Bonacina, Martino

Coloniæ Agrippinæ

Iudex, Iudicium publicum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41152

Iudex, iudicium publicum.

Videv. Accusator, Reus.

1 Potestas & iurisdictio sive ordinaria, sive delegata, sive arbitraria, sive accessoria requiritur, & adeo necessaria est iudicio; ut sententia lata sine potestate & iurisditione invalida sit, quia nihil fieri potest sine potestate. *tom. 2 circa octavum Decalogi preceptum, diff. 10. q. 2. punct. 1. n. 1. & 3.*

2 Clerici exempti sunt à laica potestate, si uanturque privilegio fori, etiamsi gravia delicta commiserint; hinc qui habitum clericalem commisso delicto suscipit, non potest à laica potestate iudicari, nisi forte habitum clericalem susceperit in fraudem *ibid. §. 1. num. 5. & 15.*

3 Nomine autem clericorum veniunt non solum Cardinales & Episcopi, verum etiam initiati sacris aut minoribus ordinibus, aut sola prima tonsura, & religiosi cuiuscumque ordinis aut sexus; imò etiam conjugati, modo habitum & tonsuram deferant, abstineant ab armis deferendis, & modo non sint bigami vera vel interpretativa. Secus dicendum de familiaribus Cardinalium, Referendariorum, aut Episcoporum, qui non sunt proprie personæ Ecclesiasticæ. *ibid. §. 2. num. 3 & 4.*

4 Laici non possunt per consuetudinem acquirere iurisditionem in clericos, etiamsi consuetudo sit immemorabilis, & clerici vel Episcopi consentiant; quia particulares cedere non possunt privilegio toti communitati clericorum concessio. Possunt tamen laici ex privilegio Summi Pontificis iurisditionem in clericos acquirere, donec huiusmodi privilegium revocetur. *ibid. §. 3. num. 1. 2 & 4.*

5 Casus in quibus clericorum saeculari & laico subiciuntur, sunt degradatio, bigamia, vel vera vel interpretativa, susceptio habitus clericalis in fraudem, causa feudi. (hinc infer clericum tenentem stare iuramento fidelitatis præstito Domino directo feudi.) causa reconventionis in civilibus tantum, & modo reconventio fiat in continenti; præterea dum (iuxta nonnullos) clericus in ornatibus se immiscet, vel effectus est incorrigibilis, quamquam solus incorrigibilis, per se loquendo, non sufficit; sed adhuc requiritur ut clericus incorrigibilis brachio saeculari tradatur. *ibid. §. 4. num. 1. & seq.*

Y 4

6. Cle-

6. Clericus cui reservata est pensio tamquam clerico, non gaudet privilegio fori dum habitum & tonsuram non deferat, secus si habet præstimonium, vel aliud quod in titulum debeat, vel aliquam beneficii collationem, etiamsi non debeat obtinuerit possessionem, licet aliqui oppositum sentiant. *Ibid. num. 12. & 13.*

7. Qui consuetudinem habet dimittendi habitum, ita publicè laicus existimetur, amittit privilegium fori; secus si aliquoties dimittat & clericus adhuc existimetur. Similiter clericus minoribus initiatus habitum & tonsuram non deferat, amittit privilegium absque alia monitione; si verò beneficium habeat, aut sacris ordinibus initiatus sit, non amittit privilegium, nisi ter specialiter admoneatur, ut habitum clericalem deferat. *Ibid. num. 13. & 16.*

8. Clericus qui ob impotentiam, vel ob aliam justam causam clericalem habitum juxta sui loci consuetudinem non deferat, non amittit privilegium fori. Quod si controversatur an habitus sit clericalis, vel an aliquis sit clericus, cognitio pertinet ad Prælatum Ecclesiasticum, & interim laicus iudex interponere debet ab actibus judicialibus. *Ibid. num. 17. & 149.*

9. Clericus qui in re aliqua in Tridentino præscripta delinquit, ob idque foro laicali subicitur, non solum à iudice laico, verum etiam ab Ecclesiastico judicari potest, quia Ecclesia non abdicavit à se jus cognoscendi de criminibus clericorum. *Ibid. num. 20.*

10. Clericus initiatus minoribus, si Ecclesiæ serviat, cui inservire Episcopus non præcipit, non gaudet privilegio fori. *Ibid. num. 21.*

11. Qui privilegium fori amittit, non propterea amittit privilegium Canonis, nisi sit bigamus, vel nisi sit conjugatus, simulque habitum & tonsuram non deferat, aut nisi habitum omnino dimiserit. *Ibid. num. 22.*

12. Clericus conveniens alium clericum coram laico iudice incompetente, committit culpam sacrilegii, & pœnam excommunicationis incurrit. Idem dicendum de iudice incompetente personas Ecclesiasticas puniente, vel iudicante. *Ibid. §. 2. 1. & 2.*

13. In iudice præter potestatem & jurisdictionem, requiritur adhuc veritas: ita ut non possit iudex ferre sententiam mortis contra innocentem, quem privatim certò cognoscit innocentem, sed in iudicio probatur nocens. Idem dic

dic de ministro iustitiæ, qui non potest sententiam exequi peccando innocentem, quamvis inde sibi timeat privationem officii; non enim sunt facienda mala ut eveniant bona; ferre autem sententiam contra innocentem, intrinsece malum est. In causis tamen civilibus, aut etiam in criminalibus mitioribus judicandum est secundum allegata & probata.

ibid punct. 2. n. 1. & seq Item,

14. Iudex non potest condemnare eum, quem secretò novit nocentem, sed innocens in iudicio publico probatur, & hoc valet non solum in iudice inferiore, verum etiam in supremo, non solum in causa criminali, verum etiam in civili, secus si crimen sit publicum, aut plene probari possit, sed non expedit illud in iudicium afferre *ibid. n. 5.*

15. Iudex in conferendis officiis & beneficiis, non tenetur publicam scientiam sequi, quia potius censetur tunc distributor quam iudex, debetque pro meritis ex re ipsa, non autem ex testibus desumptis officia distribuere. *ibid. num. 7.*

16. Præterea in iudice necessaria est scientia qua rectè sciat suo munere fungi, & puritas in recta intentione; non peccat tamen iudex, per se loquendo, iudicium ferens dum lethalis culpæ conscientiam habet. Item tenetur adhuc iudex causas celeriter expedire. *ibid. punct. 3. num. 1. & seq.*

17. Sententia injusta lata ex odio vel prava intentione, vel favore partis valida est, quia in ea nihil deest essentiali; secus dicendum de sententia lata non servato juris ordine, aut lata contra veritatem facti, aut fundata in falsa præsumptione; hæc enim non valet neque obligat in conscientia *ibid punct. 4. num. 4. & seq.*

18. Quæres, quæ sit forma juris quam iudex in modo procedendi servare debet? Respondeo triplicem esse modum procedendi, nimirum vel per denuntiationem, vel per accusationem, vel per inquisitionem. Ad modum procedendi per inquisitionem generalem non requiritur infamia prævia, vel accusatio, vel denuntiatio: ad modum autem procedendi per inquisitionem specialem, necessaria est infamia, vel clamorosa insinuatio: neque ad eam præcisa consuetudine in contrarium sufficiunt sola indicia manifesta. *ibid. punct. 5. num. 1. 7. 10 & 12.*

19. Modus verò procedendi per inquisitionem mixtam, qua inquiritur specialiter de persona; & generatim de crimine, requirit præviam infamiam, vel semiplenam probationem.

nem & accusationem, aut saltem manifesta indicia iuxta receptam loci consuetudinem; hinc sequitur quando commissum fuit homicidium, de quo publicè constat, posse in genere inquiri, quis illud commiserit; non posse verò inquiri in specie, nisi præcesserit infamia vel semiplena probatio, Excepiuntur tamen aliqui casus, videlicet quando inquisitio vel manifestatio necessaria est ad impediendum malum futurum publicum aut privatum, præsertim animarum, ex gratia impediendum crimen læsæ majestatis, aut hæresis vel apostasiæ, quia hæc crimina nimis perniciofa sunt Republice & quando iudex in generali inquisitione comperit aliquem deliquisse; tunc enim procedere potest ad specialem inquisitionem. Idem dicendum quando proceditur non ad punitionem, sed ad conferendum beneficium ad dispensandum in voto, ad celebrandum matrimonium, ad eligendum, &c. *ibid. n. 12. & seq.*

20. Iudex via accusationis juridicè procedit, quoties dilata accusatione interrogat testes, & postea habita saltem semiplena probatione procedit ad interrogandum reum: quod quam aliquando procedit per querelam, aliquando per inquisitionem cognito delicto. *ibid. punct. 6. n. 1. & 2.*

21. Iudex via denuntiationis juridicè procedit, quoties crimine de aliquo ad ipsum delato ex officio procedit ad accipiendas informationes, & examinandos testes nominatos à denunciatore, vel alios quos ipse iudex inquirendo ex officio comperit informatos, quibus positus legitime accedit ad examinandum delinquentem: excusari tamen potest praxis iudicum sæcularium, qui ex denuntiatione publici officialis, vel alterius privati ad id muneris deputati, vel ex querela partis accedunt ad accipiendas informationes, & iis habitis specialem inquisitionem formant. *ibid. num. 4. & 5.*

22. Iudex tenetur ad restitutionem, si non servavit ordinem juris in iudicando; nam censetur causa iniusta damnata. *ibid. num. 6.*

23. Petes, an iudex pœnam à lege taxatam remittere possit? Resp. Iudex inferior præciso communi bono, non potest pœnam à lege taxatam remittere, arbitrariam verò potest augere vel minuere; secus dicendum de supremo: is enim potest iusta de causa pœnam in jure taxatam relaxare, etiam recusante parte. Non debet tamen iudex se facilem exhibere in liberando reo, aut in commutando pœna corporali in pecuniaria.

eunariam nam sub spe istius commutationis, divites occasionem arripere liberiùs peccandi. Præterea iudex non potest, per se loquendo, eum ad mortem condemnare, à quo delicti confessionem extorsit promissione impunitatis, aut minis, vel deceptionibus; nisi alioquin magnum immineat Reipublicæ damnum. *ibidem punct 7. num. 13. & 8.*

24. Potestne iudici aliquid tradi, & ab eo accipi? Resp. iudices tam sæculares quàm Ecclesiastici, aliquid loco stipendii à litigantibus pro exercendo iustitiæ officio accipere possunt, modo aliunde non sit illis assignatum; beneficiarius tamen non potest quidquam accipere, si beneficio est adnexum onus iudicandi; quia beneficium datur propter officium, consequenter datur ad supplendâ onera beneficio adnexa. *ibid punct 8. n. 2. & 3.*

25. Iudex Ecclesiasticus ordinarius non potest quidquam pro assessore accipere. Secus de iudice sæculari, aut etiam de iudice Ecclesiastico delegato, modo nihil in fraudem accipiat, ut si assessor inutilis sit. *ibid n. 4.*

26. Iudex Ecclesiasticus tam ordinarius, quàm delegatus, præcisa legitima consuetudine in contrarium, non potest munera vel sportulas accipere, potest vero xenia, id est, esculenta, vel poculenta: & iudex sæcularis non solum potest xenia, veràm etiam aliquas sportulas, id est, etiam munera pecuniaria accipere. *ibid. num. 5. & 6.*

27. In Extravaganti Bonifacii VIII. in rubrica de sententia excommunicationis, quæ incipit, Excommunicamus, &c. lata est excommunicationis pœna contra dantes aliquid notabile, vel recipientes, promittentes, vel promissionem acceptantes pro gratia vel iustitia obtinenda in Curia Romana, item contra præbentes consilium, auxilium, vel favorem, contra scientes & non revelantes eos qui ex pacto tacito vel expresso dant vel recipiunt aliquid pro gratia vel iustitia, beneficio, aut pensione obtinenda in Curia Romana; & contra eos qui iustitia & gratia sic obtenta scienter utuntur. Adverte tamen promittentem aliquid pro gratia vel iustitia non subjacere pœnis hujus constitutionis altero promissionem non acceptante. Idem dicendum de eo qui fictè promittit, quia promissio ficta non est promissio. *ibidem §. Incid. num. 1. 8. & 9.*

28. Pœnæ hujus constitutionis non incurruntur quoties aliquid

aliquid datur alio titulo pro gratia vel iustitia, ut si tradatur pro salario (quamvis adsit excessus, modo excessus non datur pro gratia,) aut si tradatur pro labore, vel diligentia at quam alter non tenebatur. Et qui tradit vel recipit post gratiam, non ligatur his pœnis, modo det vel recipiat solum titulo gratitudinis. *ibid. n. 14. & 15.*

29. Sciens aliquod delictum contra hanc constitutionem, excommunicationem incurrit non denunciando: tenetur tamen delinquentem admonere antequam denunciare, si fructum ex huiusmodi correctione speret. *ibid. n. 18. & 19.*

30. Denique ad incurrendas has pœnas non est necessaria consecutio gratiæ, vel iustitiæ, sed sufficit aliqua actio eius, quæ principaliter vitæ sunt. *ibid. num. 21.*

A D D I T I O.

Quæstione orta inter iudicem Ecclesiasticum, & sæcularem super iurisdictione, Ecclesiasticus iudicabit ad quem pertineat, alioquin ad quemvis iudicem ordinariè pertinet cognoscere in dubio, an sit sua iurisdictione. Cova. *pract. quæst. cap. 33. num. 1.*

Potest Ecclesiasticus retinere sibi pœnam pecuniariam, à se, aut à statuto impositam, sed præstat dare in usus pios.

Judicem quidem ajunt, peccare mortaliter, si non visitet carceres & curet provideri pauperibus, quod Emm. Saa probatur

Judex, potest assumere assessorem expensis partium.

Potest, si est consuetudo, accipere aliquid pro salario, & esculenta munera sponte oblata, modo non sint grandia. *Esculentia) c. statutum. de rescrip. lib. 6. Azor. l. 5. c. 28.*

Judex, quem scit innocentem, si non possit eripere, ut clam aperiendo carcerem, aut aliter, potest, & debet judicare secundum allegata & probata, nisi sit Princeps: hic enim potest, & debet eripere. Ita multi Doctores: quod improbat Emm. Saa. De hacre Salo. *quæst. 67. art. 2.* Bannes 161. Cajet. 16. Sot. *l. 5. q. 4. art. 2.* Covar. *l. 1. var. cap. 1.* Val *l. 3. d. 1. q. 11. p. 2.* Tol. *l. 5. c. 16. ex D. Thom. & commu. Azo. l. 2. c. 17. quæst. 8. quod improbat.* Opiniones Sa sequuntur Lyr. in *Exod. 10. Arb. lib. 9. cap. 10 Theosop. Pan in c. pastoralis de offic. deleg. Rosell. iudex 1. q. 18. Aug. judicare n. 7.*

Judex in lite difficili potest partes cogere ad compositionem,

nem. Iudex non potest punire eum, à quo contra juris ordinem confessionem extorsit. Solo. q. 69. art. 2. contr. 3. corcl. 2. Sot. de rat. teg. m. p. 3. qu. 1. concl. 3. vid. Nav. cap. 18. n. 59. P. N. l. 2. cap. 3. n. 242.

De modo procedendi.

Non proceditur contra aliquem sine accusatore, vel infamia, quæ est velut accusatio, nisi Princeps aliud jubeat, aut scandalum magnum, vel periculum postulet, & alioquin Reipub. bonū, vel communitatis, vel alicujus particularis; æquivaleret autem accusationi facti evidentia, & manifesta indicia, vid. Sot. l. c. q. 6. art. 2. D. Thom. & Cajet. 2. 2. q. 67. art. 3. cap. nihil. 2. q. 1. Val. tit. 3. d. 5. q. 11. p. 3. Cùm proceditur contra aliquem per viam accusationis, requiritur semiplena probatio; cùm autem per viam inquisitionis, infamia, vel sufficientia indicia, judicis arbitrio. Cum autem) vid. Salo. q. 69. art. 2. contr. 6. Syl. Inquisitio. num. 10.

Iudicium temerarium.

31. Committitur iudicium temerarium, & consequenter mortale peccatum contra justitiam, judicando firmiter & deliberatè de aliquo gravi malo proximi, absque sufficienti fundamento, & indiciis seu conjecturis probabilibus, modò iudicium sit de re gravi, & fiat sine aliqua rationabili causa. tom. 2. de restitutione in particulari, disp. 2. quæst. 7. punct. 1. n. 4.

32. Suspicio potest aliquando esse peccatum mortale, quando scilicet graviter læditur bona proximi existimatio per suspensionem, ut accidit quando quis absque sufficienti fundamento suspicatur de viro sanctissimo hæresim, adultèrium, &c. *ibid.*

33. Non peccat mortaliter, qui temerè judicat de aliquo indeterminato, aut etiam de aliquo determinato, quem non agnoscit, nec agnitus est; quia in hoc casu nulli gravis irrogatur injuria. *ibid.* num. 7.

34. Qui de alio malè suspicatur, vel dubitat, non potest suam opinionem vel iudicium alii manifestare, nisi id fiat ad honestum finem. *ibid.* n. 9.

35. Petes, quomodo in hac materia, dubia explicanda sint? Regulariter loquendo tenemur dubia explicare negativè in meliorem